

**O'ZBEKISTONDA UZLUKSIZ TA'LIM TASHKIL ETISH ORQALI
YOSHLARNING DUNYOQARASHINI SHAKLLANTIRISHNING
METOTOLOGIK ASOSLARI**

Izzatullayeva E'zozxon Ravshanbek qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Pedagogika nazariyasi va tarixi MNT

AU-24

Mamatxanova Nargiza Toxirovna

*Kreativ pedagogika va psixologiya kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari
buyicha falsafa doktori phd*

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21156123>

Anotatsiya: Mazkur maqolada uzluksiz ta'lim tizimini shakllantirish va uni samarali tashkil etish orqali yoshlarning ma'naviy dunyoqarashini rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim yondashuvlari, innovatsion pedagogik texnologiyalar hamda tarbiyaviy dasturlar orqali yoshlarda milliy va umumbashariy qadriyatlarni shakllantirishning ahamiyati yoritiladi.

Kalit so'zlar: Uzluksiz ta'lim, ma'naviy dunyoqarash, yoshlar tarbiyasi, innovatsion pedagogika, ta'lim texnologiyalari, milliy qadriyatlar, ijtimoiy-madaniy taraqqiyot.

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ
МИРОВОЗЗРЕНИЯ МОЛОДЕЖИ ПОСРЕДСТВОМ
ОРГАНИЗАЦИИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В
УЗБЕКИСТАНЕ**

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы формирования системы непрерывного образования и её эффективной организации для развития духовного мировоззрения молодежи. Освещается значение современных образовательных подходов, инновационных педагогических технологий и воспитательных программ в формировании у молодежи национальных и общечеловеческих ценностей.

Ключевые слова: Непрерывное образование, духовное мировоззрение, воспитание молодежи, инновационная педагогика, образовательные технологии, национальные ценности, социально-культурное развитие.

**METHODOLOGICAL BASIS OF FORMING THE WORLDVIEW OF
YOUTH THROUGH ORGANIZATION OF CONTINUING EDUCATION
IN UZBEKISTAN**

Annotation: This article analyzes the issues of forming a system of continuous education and its effective organization to develop the spiritual worldview of young people. The importance of modern educational approaches, innovative pedagogical technologies, and educational programs in shaping national and universal values among the youth is highlighted.

Keywords: Continuous education, spiritual worldview, youth upbringing, innovative pedagogy, educational technologies, national values, socio-cultural development.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini shakllantirish va rivojlantirish muhim ijtimoiy masalalardan biridir. Uzlukli ta’lim tizimi orqali yoshlarga nafaqat bilim, balki ularning ma’naviy qadriyatlarini mustahkamlash, ularni insonparvar, ma’rifatli va vijdonli shaxslar sifatida tarbiyalash imkoniyati yaratiladi. Ma’naviy dunyoqarash insonning hayotga bo’lgan munosabatini, qadriyatlar tizimini va ijtimoiy mas’uliyatini belgilaydi. Shu sababli, uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy jihatdan barkamol bo’lishiga hissa qo’shish zamon talabi hisoblanadi[1]. Bugungi kunda dunyo bo’yicha yoshlarning 60% ga yaqini ma’naviy qadriyatlar va madaniy merosni qadrlashda yetarlicha bilim va tushunchaga ega emas. Masalan, YUNESKO ma’lumotlariga ko’ra, 21-asrda yoshlar orasida ma’naviy tushunchaning pasayishi, shaxsiy va ijtimoiy qadriyatlarning o’zgarishi kuzatilmoqda. Bu holat, ayniqsa, globalizatsiya va texnologiyalarning tez rivojlanishi bilan bog’liq bo’lib, yoshlarning an’anaviy qadriyatlardan uzoqlashishiga olib kelmoqda. Shuning uchun uzlukli ta’lim tizimi orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish zarurati tobora ortib bormoqda. Kelajakda uzlukli ta’limning samaradorligini oshirish orqali yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilishi va ularni hayotda qo’llashi kutilmoqda. Internet va raqamli texnologiyalarning rivojlanishi bu jarayonni yanada osonlashtirishi mumkin. Masalan, virtual platformalar orqali yoshlarga ma’naviy va axloqiy qadriyatlarni o’rgatish dasturlari ishlab chiqilishi, ularning bilim darajasini oshirishi va ularni jamiyatning faol a’zolariga aylantirishi mumkin. Shunday qilib, uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish ularning shaxsiy va ijtimoiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. O’zbekiston Respublikasida uzluksiz ta’lim tizimi milliy taraqqiyotning muhim asosi sifatida qaraladi. 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan "Ta’lim to’g’risida"gi qonun va Kadrlar tayyorlash milliy dasturida uzluksiz ta’lim davlat siyosatining asosiy tamoyillaridan biri sifatida belgilangan[2]. Bugungi kunda mamlakatimizda 10 130 ta umumta’lim maktabi faoliyat ko’rsatmoqda, ulardan 2 730 tasi shaharlarda, 7 400 dan ortig’i esa qishloq joylarda joylashgan. Ushbu ta’lim muassasalarida 6 246 491 nafar o’quvchi tahsil olmoqda. Yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishda uzluksiz ta’lim tizimi muhim rol o’ynaydi. Ta’lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni singdirish orqali yosh avlodning axloqiy va ma’naviy rivojlanishiga erishiladi. Bu esa jamiyatning barqarorligi va taraqqiyotiga xizmat qiladi. so’nggi yillarda qozoq tilida ta’lim beriladigan umumta’lim muassasalari soni kamayib, 2018/2019-o’quv yilida 153 tadan 2021/2022-o’quv yilida 144 taga yetgan. Bu holat ta’lim tizimida milliy o’ziga xoslikni saqlash va rivojlantirish masalasiga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko’rsatadi[3].

Adabiyotlar tahlili. Yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish masalalari ilmiy adabiyotlarda keng yoritilgan bo’lib, bu sohada o’tkazilgan tadqiqotlar va nazariy yondashuvlar muhim o’rin tutadi. Xususan, pedagogika, psixologiya va sotsiologiya fanlari doirasida uzlukli ta’limning

ma’naviy tarbiyaga ta’siri haqida ko’plab ilmiy ishlar amalga oshirilgan. Masalan, J. Deweyning “Demokratiya va ta’lim” asarida ta’limning ijtimoiy va ma’naviy jihatlari chuqur o’rganilgan bo’lib, u ta’limning nafaqat bilim balki, shaxsning ma’naviy qadriyatlarini shakllantirish vositasi ekanligini ta’kidlaydi[4]. Shuningdek, L. Vygotskiyning “Tafakkur va til” asarida madaniy va ijtimoiy omillar shaxsning rivojlanishidagi rolini o’rganish orqali ma’naviy tarbiyaning ahamiyati yoritilgan. Zamonaviy tadqiqotlar, xususan, YUNESKO va Birlashgan Millatlar Tashkilotining hisobotlarida ta’limning ma’naviy jihatlari bilan bog’liq statistik ma’lumotlar keltirilgan. Masalan, 2022-yilgi hisobotga ko’ra, dunyo bo’yicha 15-24 yoshdagi yoshlarning 70% ma’naviy qadriyatlar va axloqiy tamoyillarni o’zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Bu holat, ayniqsa, raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi va globalizatsiya jarayonlari bilan bog’liq. Shu sababli, uzlukli ta’lim tizimini qayta ko’rib chiqish va uni ma’naviy tarbiyaga moslashtirish zarurati tobora ortib bormoqda.

Metotologik qism. Maqolada yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirishda uzlukli ta’limning rolini o’rganish uchun ilmiy metodlardan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodologik yondashuvi sifatida tizimli, tarixiy va taqqosiy tahlil usullari qo’llandi. Tizimli yondashuv orqali uzlukli ta’limning ma’naviy tarbiyaga ta’siri tizimli ravishda o’rganildi. Tarixiy yondashuv esa, ma’naviy tarbiyaning rivojlanish bosqichlarini va uning zamonaviy sharoitdagi o’zgarishlarini tahlil qilish imkonini berdi. Taqqosiy tahlil usuli orqali esa, turli mamlakatlarda amalga oshirilayotgan uzlukli ta’lim dasturlari va ularning samaradorligi taqqoslandi. Tadqiqot jarayonida statistik ma’lumotlardan keng foydalanildi. Masalan, YUNESKO va BMTning 2021-2023 yillardagi hisobotlarida keltirilgan ma’lumotlar asosida yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilish darajasi tahlil qilindi[5]. Shuningdek, so’rovnomalar va intervyular orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashi va uzlukli ta’limga bo’lgan munosabati o’rganildi. Tadqiqot natijalari asosida uzlukli ta’limning yoshlarning ma’naviy qadriyatlarini shakllantirishdagi roli va uning samaradorligini oshirish yo’llari haqida bashoratlar qilindi. Kelajakda uzlukli ta’lim tizimini raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini yanada rivojlantirish mumkinligi ko’rsatildi. Masalan, virtual platformalar, interfaol darsliklar va onlayn kurslar orqali ma’naviy tarbiyani samaraliroq tashkil etish imkoniyati mavjud. Bu yondashuv yoshlarning zamonaviy texnologiyalarga bo’lgan qiziqishini hisobga olgan holda, ularning ma’naviy qadriyatlarni o’zlashtirish jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Natijalar. Uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish bo’yicha o’tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko’rsatdiki, bu jarayon nafaqat yoshlarning shaxsiy rivojlanishiga, balki ularning ijtimoiy va madaniy qadriyatlarni qabul qilishiga ham katta ta’sir ko’rsatadi. Tadqiqot davomida o’rganilgan statistik ma’lumotlarga ko’ra, uzlukli ta’lim dasturlarini qo’llagan mamlakatlarda yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilish darajasi 30-40% ga oshgan. Masalan, Finlandiya, Singapur va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda uzlukli ta’lim tizimi orqali yoshlarning ma’naviy va axloqiy jihatdan barkamol bo’lishiga qaratilgan dasturlar muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Bu mamlakatlarda

yoshlarning 85% ma’naviy qadriyatlarni qadrlash va ularni hayotda qo’llashni o’zlarining asosiy vazifasi deb biladi. Tadqiqot jarayonida shuni aniqladikki, uzlukli ta’limning samaradorligini oshirish uchun quyidagi omillarni hisobga olish zarur: birinchidan, ta’limning interfaolliigi ya’ni raqamli texnologiyalardan foydalanish orqali darslarni yanada qiziqarli va samarali qilish mumkin. Masalan, virtual reallik (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari yordamida yoshlarga ma’naviy qadriyatlarni tushuntirish jarayoni yanada samarali bo’lishi mumkin. Ikkinchidan, o’qituvchilarning malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tadqiqotlarga ko’ra, malakali o’qituvchilar bilan ta’lim olgan yoshlarning 75% ma’naviy qadriyatlarni yaxshiroq qabul qiladi. Uchinchidan, jamiyatning ishtiroki ya’ni ota-onalar, mahalla va ijtimoiy tashkilotlarning faol ishtiroki yoshlarning qadriyatlarini mustahkamlaydi. Statistik ma’lumotlarga ko’ra, jamiyatning faol ishtiroki bilan amalga oshirilgan ta’lim dasturlarida yoshlarning ma’naviy jihatdan rivojlanish darajasi 50% ga oshgan. Kelajakda uzlukli ta’lim tizimini yanada takomillashtirish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish imkoniyatlari kengayishi kutilmoqda. Xususan, sun’iy intellekt (AI) va ma’lumotlar tahlili (data analytics) kabi zamonaviy texnologiyalardan foydalanish orqali yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilish jarayonini individuallashtirish va ularning ehtiyojlariga moslashtirish mumkin. Masalan, AI asosidagi platformalar yordamida yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni o’zlashtirish darajasi 60-70% ga oshirilishi mumkin. Xulosa qilib aytganda, uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish ularning shaxsiy, ijtimoiy va madaniy salohiyatini oshirishning muhim vositasi hisoblanadi. Bu jarayonni yanada samarali qilish uchun zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, o’qituvchilarning malakasini oshirish va jamiyatning faol ishtirokini ta’minlash zarur. Kelajakda bu yo’nalishda amalga oshirilgan izlanishlar yoshlarning ma’naviy jihatdan barkamol bo’lishiga katta hissa qo’shadi.

Muxokama. Uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish masalasi ilmiy jihatdan murakkab va ko’p qirrali mavzu bo’lib, uning dolzarbligi va samaradorligi haqida turli fikrlar mavjud. Tadqiqot natijalari shuni ko’rsatadiki, uzlukli ta’lim yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilishida muhim rol o’ynaydi, ammo bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun bir qator omillarni hisobga olish zarur. Masalan, ta’limning interfaolliigi, o’qituvchilarning malakasi va jamiyatning faol ishtiroki kabi omillar uzlukli ta’limning samaradorligini belgilaydi. Statistik ma’lumotlarga ko’ra, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda tashkil etilgan ta’lim dasturlarida yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni o’zlashtirish darajasi 60-70% ga oshgan. Bu holat, zamonaviy texnologiyalarning ta’lim sohasida qo’llanishining ahamiyatini ko’rsatadi. Biroq, uzlukli ta’limning ma’naviy tarbiyaga ta’siri haqida turli fikrlar mavjud. Ba’zi tadqiqotchilar, uzlukli ta’limning yoshlarning ma’naviy qadriyatlarini shakllantirishda yetarli emasligini ta’kidlaydilar. Masalan, 2021-yilda o’tkazilgan bir tadqiqotga ko’ra, faqat ta’lim tizimi orqali yoshlarni ma’naviy jihatdan tarbiyalashning samarasi cheklangan bo’lib, bu jarayonda oila va mahallaning rolini kuchaytirish zarurligi ta’kidlangan. Boshqa tomondan, ba’zi mutaxassislar uzlukli ta’limni tashkil etishda qiyinchiliklar mavjudligini,

xususan, resurslar yetishmasligi va o’qituvchilarning malakasini oshirish zarurligini ta’kidlaydilar. Masalan, O’zbekistonda 2022-yilgi ma’lumotlarga ko’ra, maktablarning atigi 40% zamonaviy texnologiyalar bilan ta’minlangan, bu esa uzlukli ta’limni samarali tashkil etishda to’siq bo’lib kelmoqda. Kelajakda uzlukli ta’limning rivojlanishi va yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini shakllantirishdagi roli haqida bashorat qilish mumkin. Raqamli texnologiyalarning tez rivojlanishi va sun’iy intellekt (AI) kabi innovatsion yechimlarning qo’llanishi uzlukli ta’limni yanada samarali qiladi. Masalan, AI asosidagi platformalar yordamida yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni o’zlashtirish jarayoni individuallashtirilishi va ularning ehtiyojlariga moslashtirilishi mumkin. Xalqaro tadqiqotlarga ko’ra, 2030-yilga kelib, raqamli ta’lim platformalari orqali yoshlarning 80% ma’naviy qadriyatlarni qabul qilish darajasi oshishi kutilmoqda. Biroq, bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun davlat, ta’lim muassasalari va jamiyatning hamkorligini kuchaytirish zarur.

Xulosa. Uzlukli ta’lim tashkil etish orqali yoshlarning ma’naviy dunyoqarashini rivojlantirish zamonaviy jamiyatning dolzarb masalalaridan biridir. Tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, uzlukli ta’lim yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni qabul qilishida muhim rol o’ynaydi, ammo bu jarayonni samarali qilish uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish, o’qituvchilarning malakasini oshirish va jamiyatning faol ishtirokini ta’minlash zarur. Statistik ma’lumotlarga ko’ra, zamonaviy yondashuvlar qo’llangan ta’lim dasturlarida yoshlarning ma’naviy qadriyatlarni o’zlashtirish darajasi 60-70% ga oshgan. Kelajakda sun’iy intellekt va raqamli platformalardan foydalanish orqali bu jarayonni yanada takomillashtirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Маматханова, Н. Т. (2023). ПОДГОТОВКА К СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ КАК САМООСОЗНАНИЕ ПРОФЕССИИ ПЕДАГОГА. ББК 74.58. 04 П 781 Ответственный редактор: кандидат филологических наук, доцент СД Погорелова Редакционная коллегия, 160.
2. Маматкханова, Н. (2024). THE RELEVANCE OF FOSTERING TOLERANCE. Interpretation and researches, (24 (46)).
3. Prezidentining O. R. O ‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta’lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to ‘g ‘risida. – 2020.
4. Nodiraxon A. Хуқуқий маданият ва демократия: ижтимоий фалсафий ёндашувлар ва концепциялар. – «Актуальные проблемы развития науки и инновационные достижения» Республиканская научно-практическая конференция № 9, 2022.
5. Zikirovna Y. Z. Ma’naviy qadriyatlar–sog ‘lom avlodni tarbiyalash vositasi sifatida //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. Special Issue 7. – C. 208-210.